

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/322068553>

Contribution of Entrepreneurial Women to Regional Development, Artvin Sample (Girişimci Kadınların Bölge Kalkınmasına Katkıları; Artvin Örneği)

Article · December 2017

CITATIONS

0

READS

131

1 author:

Ceyhun Akyol

Artvin Coruh Universitesi

66 PUBLICATIONS 116 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

A Research On University Students' Perception of Destination Image: The Case of Kemaliye - Destinasyon İmaj Algısına Yönelik Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma: Kemaliye Örneği [View project](#)

Yıl / Year: 9

Cilt / Volume: 9

Kadın Özel Sayısı

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
The Black Sea Journal of Social Sciences

KARA DENİZ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

ISSN: 1309-081X

SONBAHAR / AUTUMN 2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GİRESUN UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

KARADENİZ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
THE BLACK SEA JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

KARADENİZ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ YILDA İKİ KEZ YAYINLANAN
(HAZİRAN-ARALIK)
ULUSLARARASI HAKEMLİ BİR DERGİDİR.

THE BLACK SEA JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES IS A PEER REVIEWED
INTERNATIONAL JOURNAL PUBLISHED BIENNUELY (JUNE – DECEMBER).

SONBAHAR / AUTUMN 2017

YIL / YEAR: 9

CİLT : 9

KADIN ÖZEL SAYISI

Girişimci Kadınların Bölge Kalkınmasına Katkıları; Artvin Örneği

Received/Geliş: 06.07.2017

Ceyhun AKYOL*

Accept/Kabul: 25/09/2017

Öz

Hayatın her alanında varlık gösteren kadın olgusu, Karadeniz Bölgesinde ayrı pencereden bakılması gereken bir kavramdır. Engebeli arazilerin, değişken iklim yapılarının ve bölgenin diğer dinamiklerinin tüm özelliklerini bünyesinde barındıran yöre kadını; üretken, cesaretli, fedakâr ve anaç yapısıyla ön plana çıkmaktadır. Bir yandan eşine ve ailesine katkı sağlamaya çalışan, çocuklarına annelik yapmak zorunda olan kadınların, diğer yandan da iş hayatlarında karşılaştıkları zorluklar, haksızlıklar, cinsiyet ayrımcılıkları, çevrenin muhafazakâr bakışları gibi etkenler, zaten zor olan hayatlarına sıkıntı ve güçlük eklemektedir. Çalışmanın örneklemini oluşturan Artvin, iş sahalarının yetersizliği, göç verme problemleri ve coğrafi şartlarıyla başa çıkmaya çalışan illerden biridir. İş kurma düşüncesinde olan, işletme yönetim becerilerini geliştirmek isteyen, aldığı eğitimi iş hayatına yansıtmayı düşünen, istihdama katılmayı ve katkı sağlamayı hedefleyen ve tabii ki gelir düzeyini yükseltmek isteyen her kadın gibi, Artvin’de yaşayan kadınlar da çalışma hayatına içinde bulunmak istemektelerdir. Bu çalışmada, Artvin il merkezi ve ilçelerinde hayatlarını sürdürmeye çalışan 41 girişimci kadının çalışma hayatlarında neler yaşadıkları, nasıl bir yaşam mücadelesi verdikleri betimlenmeye çalışılmıştır. Artvin’deki kadın girişimciliğin mevcut durumu, karşılaşılan sorunlar ve kadın girişimciliğin geliştirilmesine yönelik öneriler çalışmamızın temel başlıkları olmuştur. Elde edilen veriler neticesinde, bölge kalkınması için kadınların iş yaşamında daha aktif rol almaları gerektiği ve bu konuda eş, dost dışında özellikle yöre halkı ve yerel yönetimlerin de konuya destek vermeleri gerekliliği ortaya çıkmıştır. Artvinli girişimci kadınların iş hayatlarında karşılaştıkları sorunlar ise; aile ve çevre baskısı, sermaye bulma zorluğu, özgüven eksikliği ve önyargı şeklinde sıralanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kadın, Girişimci Kadın, Bölge Kalkınması, Artvin

* Öğr. Gör., Artvin Çoruh Üniversitesi Arhavi Meslek Yüksekokulu Seyahat-Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü, ceyhunakyol@artvin.edu.tr.

Contribution of Entrepreneurial Women to Regional Development, Artvin Sample

Abstract

The female phenomenon that exists in every area of life is a concept that needs to be looked at in a separate window in the Black Sea Region. The local woman who has all the features of rugged terrain, variable climate structures and other dynamics of the region; comes to the forefront with productive, courageous, sacrificial and rootstock construction. On the one hand, women who are trying to make a contribution to their husband and family, women who have mothering their children, on the other hand the factors such as difficulties, inequities, gender discrimination, conservative views of the environment that meet in business life adding distress and difficulties to their already difficult lives. Artvin, which forms the sample of the worker, is one of those who try to cope with the inadequacy of work fields, migration problems and geographical conditions. Like every woman; thinking about starting a business, seeking to improve business management skills, thinking about reflecting the education, aiming to participate and contribute to employment and of course wanting to raise the level of income, women living in Artvin also want to be involved in worklife. In this study, it was attempted to describe what 41 entrepreneur women who are trying to maintain their lives in the province of Artvin and its provinces have lived in their working lives and what kind of life struggle they have. The current situation of women's entrepreneurship in Artvin, the problems faced and proposals for the development of women's entrepreneurship have been the main topics of our work. As a result of the obtained data, it has emerged that women should take a more active role in the business life for regional development and in this issue, besides their spouses and friends, local people and local governments should also support the issue. The problems that entrepreneurial women encounter in business life in Artvin are as follows; family and environment pressure, difficulty in finding capital, lack of self-confidence and prejudice.

Keywords: Women, Entrepreneur Women, Regional Development, Artvin

Giriş

Ülkelerin gelişmesinde önemli güç kaynaklarından birisi olan girişimcilik kavramı, kalkınmanın temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Ülke ekonomisine ekonomik büyüme, azalan işsizlik, adil gelir dağılımı, devletin artan vergi gelirleri, gelişen tasarruflar, düşen faiz oranları, çeşitlenen yatırımlar gibi önemli ekonomik etkileri bulunan girişimcilik faaliyetlerinin farklı eğitim seviyelerinde konu ile ilgili eğitimlerin artması, çeşitlendirilmesi ve cinsiyet farklılığının azaltılması gibi sosyo-kültürel hayata da önemli katkıları bulunmaktadır (Aker ve Yavaş, 2014).

Bir ülkedeki girişimcilikle ilgili gelişmelerin, o ülkenin en önemli hazinelerinden biri olduğunu söylemek mümkündür. Girişimcilik sayesinde ülke içerisinde sağlanan ekonomik kalkınma; siyasi gücü, teknolojik ve bilimsel gelişmeyi de döngüsel olarak artırmakta ve dünya arenasında ülkelerarası rekabette avantaj yaratmaktadır. Ayrıca ülkenin geneline yayılan girişimsel faaliyetler, bölgelerarası gelişmişlik farklarını ortadan kaldırırken, merkez-çevre arasındaki mesafeyi azaltmakta, böylece ülke genelinde bütün olarak gelişme ve kalkınma sağlamaktadır.

Girişimci olmak, kişinin birtakım farklı özellikleri de taşımasını gerektirmektedir. Kişilik yapısı, iş fırsatlarını görüp değerlendirebilme yeteneği, iş kurma hevesi, azimli ve hırslı olma, yaratıcı olma, yeterli motivasyona sahip olma gibi özellikler girişimcileri harekete geçiren güdülerdir. Kişilik özellikleri içinde, başarıma gereksinimi, kontrol alanı, risk alma ve cinsiyet gibi etkenler önemli değişkenleri oluşturmaktadır.

Yapılan farklı araştırmalar göstermiştir ki; (Bedük, Eryeşil ve Oğuz, 2016; Uluköy ve Demireli, 2014; Malach-Pines ve Schwartz, 2008) girişimcilikte cinsiyet farkı ve subjektif algısal değişkenler özellikle kadınların girişimcilik eğilimleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Geçmişte ve günümüzde cinsiyet faktöründen en çok etkilenen taraf kadınlar olmuştur. Bu etkiler iş hayatında ve girişimcilikte kadının peşini bırakmamıştır (Yüzüak, 2010).

Problem Durumu

Özellikle kırsal kesimlerde yaşanan istihdam sorunlarının en başında, kadınların işgücü rakamlarına yeteri kadar katkı sağlayamaması gelmektedir. Gerek erkek egemenliği, gerekse de aile ve çevre baskıları sebebiyle, kadınlar genç yaştan itibaren iş hayatına değil de aile hayatı ile ilgili eğilimler içerisine yönlendirilmektelerdir. Bu sebeple kadın, istemekte olduğu ya da merak ettiği iş yaşantısıyla ilgili bilgi ve tecrübelerden yararlanamamakta ya da yararlanma isteğinde bulunduklarında yaş, çevre, aile gibi zorluklarla karşılaşmaktadırlar.

Türkiye'nin dört bir yanında iş hayatlarına devam etmeye çalışan, farklı endüstrilere farklı bakış açıları getirmek için mücadele veren, toplumun her kesimine faydalı olmak

arzusunda olan kadın girişimciler için yaşadıkları bölgenin ve yörenin şartları, kadınları iş hayatları öncesinde, sırasında ve sonrasında olumlu veya olumsuz etkilemektedir.

Ülkemizdeki çalışan kadınlarla ilgili yasalar ve uygulamalar, demografik gelişmeler, şehirleşme oranları, eğitim olanakları, çalışma şekilleri, ekonomik etmenler, evlenme ve boşanma oranları, toplumun kadınların çalışmasına yönelik tutumları, çocuk bakımı gibi etkenler kadınların çalışma hayatlarına katılmalarını artıran ya da azaltan faktörler olarak göze çarpmaktadır (Soysal, 2010).

Kadın girişimcilerin başarı hikâyeleri ve karşılaştıkları zorluklar, kendileri gibi iş hayatına atılmak isteyen ya da atılmak zorunda kalan kadınlara yön verecektir. Bu sebeple kadın girişimciliği ile ilgili çalışmalar özellikle üzerinde durulması gereken ve ihtiyaç duyulan araştırmalar olarak düşünülmektedir. Araştırmanın yapıldığı Artvin ilinde, bölgesine ve yöresine hizmet vermek, ekonomik canlılık yaratmak ve kadın istihdamını artırmak gayreti içerisinde olan Artvinli kadın girişimciler, ilin iş gücünü ve ekonomik girdisini artırmaktadırlar.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin istihdam açısından zorlu bir ili olan Artvin sınırları içerisinde hayat mücadelelerini sürdürmeye çalışan girişimci kadınların iş hayatlarında yaşadıklarını, konu ile ilgili verdikleri mücadeleleri gün ışığına çıkarmaktır. Çalışma neticesinde Artvin ilindeki kadın girişimciliğin mevcut durumu hakkında bilgi sahibi olunması amaçlanmaktadır. Ayrıca, konu ile ilgili karşılaşılan sorunlar ve kadın girişimciliğin geliştirilmesine yönelik öneriler de ortaya çıkarılmak istenen konu başlıkları olmuştur.

Artvin il genelinde yapılan bu çalışma, kadın girişimciliği literatürüne katkı sağlanması, kadın girişimcilik ruhunun örnek olaylarla yansıtılması, gelecek nesillere ve benzer çalışmalara katkı sağlaması gibi hedefler açısından önem arz etmektedir.

Kavramsal Çerçeve

Keşfedici, fırsatları kullanıcı, değişim sürecini başlatıcı ve yönetici gibi karakter özelliklerine sahip olan (Cuervo, Ribeiro ve Roig, 2007) girişimci kavramı ile ilgili çalışmalarda cevaplanması en zor olan sorular 'Girişimci kimdir?' ve 'Girişimcilik nedir?'dir (Carsrud ve Brännback, 2007). Bu kısımda girişim, girişimci, girişimcilik, kadın girişimciliği, girişimci kadın, kadın ve girişimcilik kavramları üzerinde durulup çalışma alanı ile ilgili bilgiler verilecektir.

Girişim, Girişimci, Girişimcilik

Girişim; "Bir işe girişme, teşebbüs", girişimci; "Üretim için bir işe girişen, kalkışan kimse, müteşebbis", girişimcilik ise "Girişimci olma durumu"dur (tdk.gov.tr, 2017).

Herkesin baktığı ama göremediğini görme yeteneğine sahip olan, yeni ürünler, yeni pazarlar, yeni tedarik kaynakları ve yeri üretim yöntemleriyle yeni bileşimler geliştirerek mevcut düzeni yıkan kişi olan girişimciler ekonomik hayatın gerçek kahramanlarıdır.

Mueller ve Thomas (2000), girişimciyi ‘Algıladığı fırsatları işletmesi adına şekillendiren kişi’ olarak ifade ederken, Hisrich ve Peters ise girişimciyi ‘Emek, hammadde ve diğer varlıkları bir araya getirerek daha büyük değer veya imkân yaratan kişi’ olarak tanımlamaktadır (Altuntaş, 2016).

İşlerine sıfırdan başlayan girişimcileri harekete geçiren unsur, toplumun ihtiyaçlarının karşılanmasında gördükleri bir boşluk ve bu boşluğu verimli bir şekilde doldurmaları sonucu elde edecekleri kazanç ve kâr düşünceleridir. Girişimciler, bu süreçte gösterecekleri performans neticesinde müşterilerini memnun edecek bir mal veya hizmet üretip, müşterilerin ödeyeceği bedellerle kendi adlarına kâra geçmeye çalışmaktadırlar (Mirze, 2010).

Başarılı bir girişimciyi diğer kişilerden ayıran temel özelliklerini incelediğimizde bazı fonksiyonların ön plana çıkması gerektiği görülmektedir. Bunlar; konu ile ilgili eğitilmiş olmak, risk alabilmek, yenilikçi ve yaratıcı olmak, başarı ihtiyacı olmak, vizyon sahibi ve hayal gücü kuvvetli olmak, özgüveni yüksek ve sorumluluk sahibi olmak, analitik ve sentezci düşünme yeteneğine sahip olmak, problem çözme ve hızlı karar verme yeteneğine sahip olmak, motivasyon yeteneğine sahip olmak, zamanı etkin kullanma ve yönetme özelliğine sahip olmak, liderlik özelliğine sahip olmak, takım çalışmasına önem vermek ile küresel ölçekte düşünme yeteneğine sahip olmak şeklinde sıralanmaktadır (Öztürk ve Arslan, 2016). Ayrıca güncel ve yeni olan piyasa durumlarını değerlendirmek ve eski olanı piyasadan geri çekmek de başarılı bir girişimci özelliğidir (Sciascia ve De Vita, 2004).

Girişimcinin bir girişimi başarabilme, etkili ve verimli hale getirmedeki rolü küçümsenemez. Bu bağlamda bir girişimin başarılı olabilmesi için girişimcinin de başarı göstermesi gereken konular bulunmaktadır. Yoğun çalışma saatlerine ayak uydurabilme, zorluklara karşı dirayetli olma, davranış ve kararlarında azimli olma, maddi yönden az kârla yetinme, teknik ve sosyal beceriye sahip olma gibi konular, girişimcinin başarı göstermesi gereken konulardandır (Öztürk ve diğer. 2016).

Wennekers’a göre (2005) bir ülkenin gelişme hızını belirleyen etkili sosyal aktörlerden biri olan girişimci, hayalleri hedef, hedefleri gerçek yapmaya çalışan kişidir. Değişimin öncüsü olma ve değişimi yönetme konusunda etkin bir örgütlenme içerisinde bulunan, ihtiyaç duyduğu tüm stratejileri yöneten kişi olan girişimci, aldığı kararlar ve belirlediği eylem planları ile hayallerine ulaşmaya çalışan yaratıcı kişidir.

Birçok araştırmaya konu olan girişimcilik kavramı henüz evrensel bir tanıma sahip değildir. Sürekli değişen bir olgu olması sebebiyle girişimcilik, literatürde belirsizliğini sürdüren

bir kavramdır ve bu durum pek çok yazar ile araştırmacının bu kavramı farklı şekillerde tanımlamasına yol açmıştır. Girişimcilik, bir fikrin veya düşüncenin katma değeri olan bir mal veya hizmete dönüştürüldüğü süreç, faaliyet veya aktivite olarak tanımlanabilir (Hattab, 2014). Başka bir ifadede (Shane ve Venkataraman, 2000) bir fırsatın keşfi, değerlendirilmesi ve kullanılması olarak belirtilen girişimcilik kavramı Hisrich, Langan-Fox ve Grant (2007) tarafından, büyüme ve kâr elde etme amacıyla bir işe başlama ve işin yönetilmesi olarak ifade edilmektedir.

Kökeni Fransızca ‘entrepreneure’ kelimesi olan girişimcilik kavramı, uzun yıllarca işletme ve iktisat alanında kullanılmıştır. 18. yüzyılda dönemin Fransız iktisatçılarından olan Richard Cantillon girişimcilik kavramını risk almak ile ilişkilendirmiş, fırsatları değerlendirmek ve risk almak olarak ifade etmiştir (Bozkurt, 2011). Fransız iktisatçı J.B. Say’ın girişimcilik kavramını farklı bir şekilde ele almasından sonra, üretim faktörleri olarak kabul edilen emek, sermaye ve tabiat faktörlerine girişimcilik kavramı da ilave edilmiştir (Kayış, 2017).

Kişiye, iş kurma fikri zaman zaman kolay gelebilmekte, fakat işin içersine girince kişi, karşılaşılabileceği zorlukları göz ardı etmemesi gerekmektedir. Girişimcilik kavramının bağımsızlık, başarıma duygusu, saygınlık kazanma, kâr elde etme, kişisel gelişime katkı, diğer bireylere istihdam sağlama gibi avantajları bulunmakla birlikte; kişisel özveriler, sorumluluk yükü, zarara tolerans gösterememek, yasal işlemler, kapasite sınırı, iş stresi gibi dezavantajlı durumları da söz konusudur.

Ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmişliğin dinamizmi, diğer yandan da yenilik yapabilme, fırsatları değerlendirebilme becerisi olan girişimciliği etkileyen faktörleri ise kültür, aile ve sosyal çevre, yasal, siyasal ve idari faktörler, mali çevre, eğitim ile psikolojik faktörler olarak sıralamak mümkündür (Özyılmaz, 2016).

Girişimcilikle ilgili bahsi geçen tüm bu özellik, fonksiyon, başarı koşulları ve etkileyen faktörler dikkate alındığında girişimciliğin farklı türlerde ortaya çıkması söz konusudur. Girişimcilik türlerinin ortaya çıkması, girişimcilik yaklaşımının stili ve girişimcilik kapsamından farklı olarak süreci harekete geçiren birey veya takımın özellikleri ve hangi konularda hareketin başlatıldığı ile ilgilidir (Gül, 2012). Girişimcilikle ilgili farklı değerlendirme kriterleri ele alındığında girişimciliği; iç ve dış girişimcilik, sosyal girişimcilik, kamu ve özel sektör girişimciliği, profesyonel girişimcilik, tekno girişimcilik, fırsat ve yaratıcı girişimcilik, e-girişimcilik, eko-girişimcilik ve kadın girişimciliği olmak üzere farklı sınıflara ayırmak mümkündür.

Kadın Girişimciliği, Girişimci Kadın, Kadın ve Girişimcilik

Girişimcilik konusunda incelenmesi gereken önemli bir konu da cinsiyet faktörüdür. Geleneksel roller incelendiğinde ağır basan ‘kadınların erkeklere bağlı olduğu’ kavramı özellikle son 20 yılda farklılık göstermeye başlayan bir konu haline gelmiştir. Girişimcilik kavramı, genelde erkekler tarafından çerçevesi çizilebilen bir olgu gibi dururken son yıllardaki konu ile ilgili gelişmeler kadın girişimcilik kavramının ülkemizde önemli bir konum elde ettiğini gözler önüne sermektedir.

Girişimci kadın; evinde veya farklı bir mekânda, kendi adına kurduğu bir işletmesi olan, bir işletmede tek başına veya çalıştırdığı diğer kişilerle birlikte çalışan veya sahibi olması sıfatıyla ortaklık kuran, iş ile ilgili olarak çeşitli kamu ve özel kuruluşlarla temaslara geçen, işletmenin geleceği ile ilgili planlar yapan, işletmeden elde ettiği kazancı, yatırım ve kullanım alanları üzerinde söz sahibi olan, işletmesi adına tüm riski üstlenen kişidir (Karadal ve Kaygın, 2016). Motivasyon, girişimciliğe hareket noktası, sermaye kaynakları, mesleki geçmiş, kişisel özellikler, özgeçmiş, destek grupları, başlangıçtaki ilk iş tipleri gibi konularda kadın ve erkek girişimciler arasında farklılıklar yer almakla birlikte (Arıkan, 2016) girişimcilik, kadını güçsüz veya pasif bir durumdan kurtaran ve hayatlarını daha etkili bir biçimde şekillendiren bir araçtır.

Yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası anlamda katkı yaratmaya başlayan kadın girişimciliği konusu, Türkiye’de kapsamlı ve geniş olarak ilk kez 1992 yılında İstanbul’da yapılan bir sempozyumda gündeme gelmiştir. Daha sonra Türkiye’de kadın girişimciliğinin desteklenmesi için 1993 yılında bir kararname çıkarılmıştır (Türkten ve Demiryürek, 2015). Kadınların güçlenmesi, istihdamlarının artışı, kalkınmaları ve gelir getirici bir işe sahip olmaları konularındaki çalışmalar her geçen gün artmıştır.

2011 yılında yaygınlaşmaya başlayan mikro kredi uygulamalarıyla kadınların iş hayatına girebilmeleri, kendi işlerinin patronu olabilmeleri ve aile ekonomilerine katkıda bulunmaları sağlanmaktadır. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan kadınlarımız ev, eş ve annelik konularında yoğun bir çaba göstermenin yanı sıra her türlü üretimin aşamasında da yer almaya çalışmakta ve bu sorumlulukların yanında özellikle de istihdam konusunda birçok zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Kadın istihdamı yaratmak ve kadın girişimciliğini artırmak amacı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıklarının da önemli ve etkili ulusal ve uluslararası girişimleri bulunmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının; ‘Kadınların Ekonomik Fırsatlara Erişiminin Artırılması’, ‘Kadınlar İçin Kariyer Planlama Merkezlerinin Kurulması’, ‘Kadın Çiftçi Eğitimi’, ‘Güçlü Kadınların Genç Fikirleri’, ‘İşte Eşitlik’ gibi tamamlanan, ‘Türkiye’nin Mühendis Kızları’, ‘Kadın Ustalar’, ‘Annemin İşi Benim Geleceğim’ gibi yürütülmekte olan ulusal ve uluslararası projeleri bulunmaktadır (aile.gov.tr, 2017).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı da kadın girişimcilere yönelik kredi imkânlarının çeşitlendirilmesi, kadın işletmecilere danışmanlık hizmeti verilmesi gibi amaçlarla farklı ulusal ve uluslararası kurumlarla (Avrupa Birliği, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, Türkiye İş Kurumu) işbirliği içerisinde bulunmaktadır (ebrd.com, 2017).

Çalışma sahası olan Artvin ili ve ilçeleri; doğa, kültür, gelenek, damak tadı, yaylacılık, rafting ve dağcılık faaliyetlerini yılın her mevsiminde içinde barındırmaktadır. Artvin ili; Ardanuç, Arhavi, Borçka, Hopa, Merkez, Murgul, Şavşat ve Yusufeli ilçelerinden oluşmaktadır. Yeşilin her tonu, mavinin türlü desenleri ile süslenen Artvin, coğrafi şartlarının zorluğu ve ulaşım sıkıntıları sebebiyle yerel ve ulusal girişimciler için henüz yeteri kadar ilgi görmeyen bir bölgedir. Genç nüfusun az iş imkânları sebebiyle bölgeyi terk etmek zorunda kalmaları sonucu il ve ilçelerdeki istihdam olumsuz etkilenmektedir. Yeteri kadar endüstri faaliyeti olmaması, tarım ve hayvancılık şartlarının zorluğu, endüstriyel kaynakların azlığı gibi sebepler Artvin il ve ilçelerinde gerçekleşmesi muhtemel girişim faaliyetlerini kısıtlı hale getirmektedir.

Tüm bu olumsuzluklara karşın Artvin; rakımın 3.932 metreye ulaşan arazi yapısında; dorukları karlarla kaplı dağları ve krater gölleri, yeşil yaylaları, anıt ağaçları ile bozulmamış doğal ormanları, kara gölleri, kanyonları gibi çok çeşitli doğal değerleri, yerel yaşam tarzı ve gelenekleri, geleneksel mimarisi, arkeolojik kalıntıları, dini yapıları, folklorik değerleri (halk oyunları, el sanatları, yemek kültürü, festival ve şenlikleri), iklimi gibi özellikleri ile önemli zenginliklere sahiptir (Akyol, 2015).

Konu İle İlgili Benzer Çalışmalar

Kadın girişimciliği konusunda geçmiş yıllarda yapılan çalışmaları incelediğimizde özellikle 2000’li yılların başından itibaren araştırmaların arttığı görülmektedir. Bunun da sebebi kadın girişimcilere olan desteklerin çoğalması ve çeşitlendirilmesi neticesinde kadınların iş hayatına olan ilgisinin artmasıdır.

Hancı (2004) çalışmasında, kadın girişimcilik konusunda genel bir çerçeve çizerek Sakarya ve Kocaeli çevresinde çoğunlukla hizmet sektöründe faaliyet gösteren 25 kadın girişimciyi hayat tarihi yöntemi ile incelemiştir. Çalışma neticesinde her bir kadın girişimcinin ilgili endüstriye girme sebeplerinin farklılık gösterdiği, yardım aldıkları temel konunun finans kaynağı oluşturmak olduğu, çoğunun lise ve üniversite düzeyinde eğitim aldığı, mevcut işleriyle ilgili çeşitli sorunlar yaşadıkları gibi tespitler ortaya çıkmıştır.

Bir başka çalışmada Şekerler (2006), Bursa Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı 827 kadın girişimciden 100 tanesine anket uygulamıştır. Anket neticesinde kadınların iş hayatında karşılaştıkları sorunların; iş kurma aşamasında cinsiyetlerinden dolayı karşılaştıkları zorluklar, yer almaya çalıştıkları pazarda çektikleri sıkıntılar, erkek girişimcilere oranla karşılaştıkları

müşteri problemleri, kadın olmalarından kaynaklı karşılaştıkları bürokratik engeller gibi başlıklar olduğu öne çıkmıştır.

Diğer bir çalışmada ise (Doğramacı, 2006) Giresun merkezde faaliyet gösteren 35 kadın girişimci ile mülakat yöntemi kullanılarak araştırma yapılmıştır. Çalışma neticesinde ağırlıklı olarak işyerlerinin kadının üzerine kayıtlı olmasına rağmen işi erkeklerin yönettiği, iş kurma sebeplerinin ekonomik nedenler olduğu, kadın girişimcilerin büyük bir oranının fındıkçılık üzerine ticaret yaptıkları tespit edilmiştir.

Hosseini, Mirdamadi ve Gholam (2009), çalışmalarında İran'ın kırsal bölgelerinde yaşayan kadın girişimcilerin faaliyetlerini etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Araştırma neticesinde kadınları etkileyen temel faktörün tarım uzmanlarıyla irtibat olduğu, en önemli bilgi kaynaklarının akrabalar ile aile olduğu ve daha fazla eğitime ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir.

Bir diğer çalışmada ise Goyal ve Parkash (2011), kadın girişimci olma ve kadın girişimciliğin yavaş ilerleme nedenlerini Hindistan genelinde ayrıntılı bir biçimde irdelemiş, ülkede kadın girişimciliğin gelişmesi adına önerilerde bulunmuştur. Araştırma sonucunda, kadın girişimciliğin ülkede gelişmemesinin önünde erkek egemen toplumsal düzen, kadınların daha az eğitilmiş olmaları, ekonomik açıdan bağımsız olmamaları, ailevi sorumluluklar, kadınların iş-aile dengesine önem vermemeleri gibi sorunların olduğu tespit edilmiştir.

Ankara Kalkınma Ajansı tarafından yürütülen bir proje araştırmasında (2014), Ankara merkez ve çevre ilçelerindeki 41 kadın girişimci ile görüşme yapılmıştır. Araştırma sonucunda; Ankara'nın katma değer üretimini artırmak için ve çevresinde kadın girişimciliği kültürünün geliştirilmesi ve desteklenmesi, kadın girişimciliğinin bölge ihtiyaçlarına göre yapılandırılması, kadın girişimcilerin ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilecek kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, kadının güçlendirilmesi, özgürleştirilmesi ve toplumun bilinçlendirilmesi ile kadın girişimcilerin kendi aralarında ve ilgili kuruluşlar arasında ağların oluşturulması gibi maddeler belirlenen temel stratejik öncelikler olmuştur.

Kadın girişimcilerin iş yaşam süreçlerinin incelendiği bir başka çalışmada (Çabuk, Südaş ve Araç, 2015), kadın girişimci profilleri belirlenerek karşılaşılan engeller ve destekler hakkında tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre karşılaşılan sorunların duygusal gerginlik, aile baskısı ve iş süreçlerinde yalnız kalmak olduğu ortaya çıkmıştır.

Terzi ve Kurt (2015), Ardahan'da yaptıkları çalışmada 7 kadın girişimci ile derinlemesine mülakat yöntemiyle katılımcıların girişimcilğe dair algılarını incelemiş, girişimcilik sürecinde yaşadıkları sorunları ve karşılaştıkları engellerin anlaşılmasını hedeflemişlerdir. Çalışma neticesinde elde edilen bulgular; girişimcisi olduğu işletme içinde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların varlığı, açtıkları işletmelere erkek akrabaları tarafından el konulması, işyerlerine gece saatlerinde gelmek, oradan geç saatlerde ayrılmak

durumunda oldukları zaman dilimleri içerisinde erkeklerden yönelen rahatsız edici davranışlar, işyerinde ve ailesinde dikkate alınmamak, görmezden gelinmek, önemsenmemek durumları olmuştur.

İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü'nün yaptığı bir araştırmada (2016) ise Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'ne (TOBB) bağlı İl Kadın Girişimciler Kuruluna üye 123 kadın girişimci aracılığıyla, Türkiye'de faaliyet gösteren kadın girişimcilerin demografik özellikleri, girişimcilik performansları, karşılaştıkları sorunlar ve kadınları girişimci olmaya yönlendiren nedenler değerlendirilerek çözüm önerileri oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda kadın girişimcilerin firmasını kurarken karşılaştığı en temel zorlukların bürokratik işlemler, uygun eleman ve materyal temini ile kredi kullanımı olduğu tespit edilmiştir.

Emek, sermaye ve iş yapabilme bilgisini bir araya getiren, yenilikçi ve dinamik bir süreç olan girişimcilik aynı zamanda, büyüme, yenilik ve iş oluşturmada önemli bir itici unsurdur. Bu gibi özellikler girişimcilik olgusunu daha da kabul ettirir hale getirmiştir (Berglund ve Wennberg, 2006). Dolayısıyla artan kadın girişimci oranı ve değişim gösteren sosyal ve ekonomik faktörler kadın girişimciliği çalışmalarını artırmaktadır.

Yöntem

Bu araştırma ile Artvin ilinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin mesleki yaşantıları ile ilgili genel bir değerlendirme yapılarak mesleki beklentileri ortaya çıkarılmıştır. Dolayısıyla araştırma modeli mevcut durumu ortaya koyması bakımından betimseldir (Karasar, 1998).

Araştırmanın evrenini Artvin ilindeki kadın girişimciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Artvin Girişimci İş Kadınları Derneği'ne üye 41 kadın girişimcidir. Nitel bir araştırma olarak planlanan, bu amaç doğrultusunda yapılandırılmış mülakat tekniğinden yararlanılan bu çalışmada saha araştırması esas alınmış olup, uygulama aşamasında Artvin il merkezi ve ilçelerinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin kendileri ve işletmeleri araştırma kapsamına alınmıştır. İş yaşantılarının hayatlarındaki yeri ve önemi ile girişimcilik duygusunun kendilerine kazandırdıkları konularında fikirleri derlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada; kendisinden iyi bir eş, iyi bir anne olması beklenen kadınların girmek istedikleri veya girmek zorunda kaldıkları endüstrilerdeki başarı düzeyleri, ailelerini ihmal etmeden, aynı zamanda da disiplinli ve planlı çalışmak gerektiren iş hayatlarında tutunma mücadelelerinin ele alınmaya çalışıldığı bu çalışmada Artvin il merkezi ve ilçelerinde çalışan kadınların neler yaşadıkları ve nasıl bir hayat mücadelesi verdikleri araştırılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, araştırmaya katılan kadın girişimcilerle ilgili bilgilere yer verilmiş ve bu bilgiler tablolar aracılığıyla yorumlanmıştır. Artvin ilinde işletme faaliyetlerini sürdüren kadın

girişimcilerin işletme konumları, meslekleri, yaşları, baba meslekleri, eğitim durumları, medeni durumları, sahip oldukları çocuk sayıları ve doğum yerleri hakkında bilgiler toplanarak analiz edilmiştir.

Tablo 1. Girişimci Kadınların İşletmelerinin Konumları

İlçe	n	%
Arhavi	12	29,27
Artvin	6	14,63
Ardanuç	5	12,20
Murgul	4	9,76
Borçka	4	9,76
Hopa	4	9,76
Şavşat	3	7,32
Yusufeli	3	7,32
TOPLAM	41	100

Tablo 1’de girişimci kadınların işletmelerinin konumları ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin işletmelerinin en çok 12 işletme ile (%29,27) Arhavi ilçesinde olduğu tespit edilmiştir. Sıralamayı 6 işletme ile Artvin merkez ilçe (%14,63), 5 işletme ile Ardanuç (%12,20), 4’er işletme ile Murgul, Borçka ve Hopa (%9,76’şar), 3’er işletme ile de Şavşat ve Yusufeli ilçeleri (%7,32’şer) takip etmektedir.

Tablo 2. Girişimci Kadınların Meslekleri

Meslek	n	%
Konfeksiyoncu	3	7,32
Mimar	3	7,32
Terzi	3	7,32
Tekstilci	2	4,88
Mobilyacı	2	4,88
Kuaför	2	4,88
Cafe İşletmecisi	2	4,88
Gazeteci	1	2,44
Eczacı	1	2,44
Beyaz Eşya	1	2,44
Bankacı	1	2,44
Muhasebeci	1	2,44
Mühendis	1	2,44
Kırtasiyeci	1	2,44
Kahveci	1	2,44
Çiçekçi	1	2,44
İşletmeci	1	2,44
Dekorasyoncu	1	2,44
Çay İmalatçısı	1	2,44
Tercüman	1	2,44
Av bayii	1	2,44
Sigortacı	1	2,44
Fırıncı	1	2,44
Tuhafiyeci	1	2,44
Unlu Mamuller	1	2,44
Gelinlikçi	1	2,44
STK	1	2,44
Kunduracı	1	2,44
Fotoğrafçı	1	2,44

Pastacı	1	2,44
Restorancı	1	2,44
TOPLAM	41	100

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin meslekleri ile ilgili bilgilere tablo 2’de yer verilmiştir. Buna göre kadın girişimcilerin 3’er tanesinin (%7,32’şer) konfeksiyoncu, mimar ve terzi oldukları, 2’şer tanesinin (%4,88’er) tekstilci, mobilyacı, kuaför ve cafe işletmecisi oldukları görülmektedir. Artvin ilinde işletme faaliyeti sürdüren ve araştırmaya katılan 1’er kişinin de (%2,44’er) gazeteci, eczacı, beyaz eşyacı, bankacı, muhasebeci, mühendis, kırtasiyeci, kahveci, çiçekçi, işletmeci, dekorasyoncu, çay imalatçısı, tercüman, av bayii, sigortacı, fırıncı, tuhafiyeci, unlu mamuller üreticisi, gelinlikçi, sivil toplum kuruluşu yöneticisi, kunduracı, fotoğrafçı, pastacı ve restoran işleticisi oldukları görülmektedir.

Tablo 3. Girişimci Kadınların Yaşları

Yaş	n	%
31-35	3	7,32
36-40	2	4,88
41-45	8	19,51
46-50	10	24,39
51-60	16	39,02
61 ve üzeri	2	4,88
TOPLAM	41	100

Tablo 3’te girişimci kadınların yaşları ile ilgili bilgiler yer almaktadır. En çok dağılımın 51-60 yaş aralığında %39,02, diğer çoğunluğun ise 46-50 yaş aralığında %24,39 ile 10 kişi ve 41-45 yaş aralığında %19,51 ile 8 kişi olduğu görülmektedir. Bu verilere göre, araştırmaya katılan kadın girişimcilerin ağırlıklı olarak 41 ila 60 yaş aralığında (34 kişi - %82,92) olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. Girişimci Kadınların Baba Meslekleri

Baba Mesleği	n	%
Esnaf	21	51,22
Memur	2	4,88
Aşçı	2	4,88
Çiftçi	2	4,88
İşçi	2	4,88
Subay	1	2,44
Tüccar	1	2,44
İnşaatçı	1	2,44
Siyaset	1	2,44
Ticaret	1	2,44
Mobilyacı	1	2,44
Mühendis	1	2,44
Terzi	1	2,44
Kuaför	1	2,44
Gazeteci	1	2,44
Fotoğrafçı	1	2,44
Eczacı	1	2,44
TOPLAM	41	100

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin baba meslekleri ile ilgili bilgiler tablo 4'te verilmiştir. Buna göre kadın girişimcilerin baba mesleklerinin %51,22'sinin (21 kişi) esnaf olduğu, %4,88'lerinin 2'şer kişi ile memur, aşçı, çiftçi ve işçi oldukları görülmektedir. Diğer 12 kadın girişimcinin baba meslekleri ise subay, tüccar, inşaatçı, siyaset, ticaret, mobilyacı, mühendis, terzi, kuaför, gazeteci, fotoğrafçı, eczacı şeklinde sıralanmaktadır. Bu durumu, mevcut kadın girişimcilerin birçoğunun baba mesleğinden etkilenecek iş hayatlarına girmeleri şeklinde yorumlamak mümkündür.

Tablo 5. Girişimci Kadınların Eğitim Durumları

Mezuniyet	n	%
İlköğretim	16	39,02
Lise	11	26,83
Önlisans	5	12,20
Lisans	8	19,51
Lisansüstü	1	2,44
TOPLAM	41	100

Girişimci kadınların eğitim durumları ile ilgili bilgilere tablo 5'te yer verilmiştir. %39,02 ile 16 kişinin ilköğretim, %26,83 ile 11 kişinin lise, %19,51 ile de 8 kişinin lisans mezunu olduğu görülen veriler neticesinde, araştırmaya katılan kadın girişimcilerin ağırlıklı olarak ilköğretim ve lise mezunu oldukları (27 kişi-%65,85) tespit edilmiştir.

Tablo 6. Girişimci Kadınların Medeni Durumları

Medeni Durum	n	%
Bekâr	13	31,71
Evli	28	68,29
TOPLAM	41	100

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin medeni durumları ile ilgili bilgiler tablo 6'da gösterilmektedir. Buna göre kadın girişimcilerin %68,29'unun (28 kişi) evli, %31,71'inin ise bekârdır.

Tablo 7. Girişimci Kadınların Çocuk Sayısı

Çocuk	n	%
-	13	31,71
1	6	14,63
2	14	34,15
3	8	19,51
TOPLAM	41	100

Tablo 7'de girişimci kadınların sahip oldukları çocuk sayıları ile ilgili bilgiler verilmiştir. Buna göre; %34,15 ile 14 kişinin 2 çocuk sahibi olduğu, %31,71 ile 13 kişinin

çocuğu olmadığı, %19,51 ile 8 kişinin 3 çocuk sahibi olduğu ve %14,63 ile de 6 kişinin 1 çocuk sahip olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Tablo 8. Girişimci Kadınların Doğum Yeri

Doğum Yeri	n	%
Artvin	8	19,51
Arhavi	5	12,20
Yusufeli	5	12,20
Ardanuç	4	9,76
Borçka	3	7,32
Şavşat	2	4,88
Hopa	2	4,88
Trabzon	2	4,88
Zonguldak	2	4,88
Murgul	1	2,44
Rize	1	2,44
Ardeşen	1	2,44
Çayeli	1	2,44
Kars	1	2,44
Erzurum	1	2,44
İstanbul	1	2,44
Özbekistan	1	2,44
TOPLAM	41	100

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin doğum yerleri ile ilgili bilgilere tablo 8’de yer verilmiştir. Buna göre kadın girişimcilerin %19,51’inin (8 kişi) Artvin, %12,20’sinin (5’er kişi) Arhavi ve Yusufeli, %9,76’sının (4 kişi) Ardanuç, %7,32’sinin ise Borçka doğumlu oldukları görülmektedir. Diğer doğum yerlerini 2’şer kişi ile Şavşat, Hopa, Trabzon, Zonguldak ve 1’er kişi ile de Murgul, Rize, Ardeşen, Çayeli, Kars, Erzurum, İstanbul ve Özbekistan şeklinde sıralayabiliriz.

Verilerden de anlaşılabileceği gibi, Artvin ilinde işletme faaliyeti sürdüren ve araştırmamıza katılan kadın girişimcilerin doğum yerlerinin ağırlıklı olarak (30 kişi - %73,17) Artvin ve ilçeleri olduğu görülmektedir. Dikkati çeken bir başka veri de araştırmaya katılan kadın girişimcilerden 1’inin yabancı ülke uyruklu (Özbekistan) olmasıdır.

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerle ilgili edinilen; işletme konumları, meslekleri, yaşları, baba meslekleri, eğitim durumları, medeni durumları, sahip oldukları çocuk sayıları ve doğum yerleri ile ilgili bilgiler, kadın girişimcilerin aile ve mesleki yaşantılarıyla ilgili izlenim edinmeye yardımcı olmaktadır.

Araştırmadan Örnek Vakalar

Araştırma aşamasında kullanılan yarı yapılandırılmış mülakat tekniği doğrultusunda elde edilen veriler, araştırmaya katılan kadın girişimcilerin kendi cümleleriyle derlenmeye çalışılmıştır. Farklı endüstrilerden çeşitli girişim hikâyeleri, potansiyel kadın girişimciler için birer fikir oluşturabilmesi ve diğer çalışmalara örnek olabilmesi adına şu şekilde derlenmiştir;

Örnek Vaka 1 (Tekstilci): “Ticaret Odası seçimlerinde yönetime aday oldum. Olumlu eleştiriler aldığım gibi olumsuz tepkiler de aldım maalesef. Olaylı bir seçim yaşayarak yönetime girmeyi başardım.Otuz sekiz yıllık ilçe Ticaret Odası’nın ilk kadın yönetim kurulu üyesi ve başkan yardımcısı olarak görev aldım.”

Örnek Vaka 2 (Konfeksiyoncu): “Her bireyin başarılı olduğu bir yönü mutlaka vardır.Yeter ki o yanını ortaya çıkartması için fırsat bulabilsin.Çünkü kadınlar olarak biz, daha bilinçli ve gerçekçi bakıyoruz hayata ve en önemlisi bir misyonumuz var.Gelecek nesiller bizden iyi bir model alabilmeli ve onlara iyi birer örnek olabilmeliyiz.”

Örnek Vaka 3 (Muhasebeci):“Kadınlarımız toplumumuzun geleceğini yetiştiren varlıklardır.Eğitimleri ve özgürce haklarını savunabilmeleri engellenmemelidir. Erkekleri de yetiştiren kadınlar olduğuna göre bence erkeğin, kadının kendini geliştirmesini engellemesi durumu erkeğin kendisine yaptığı bir haksızlıktır.”

Örnek Vaka 4 (Terzi): “Evlendikten sonraki on yılımı ev hanımı olarak geçirdim, üç çocuk büyüttüm. Evde geçirdiğim yıllardan sonra sıkıldığımı fark ettiğim anda iş yeri açmaya karar verdim.Eşimin de büyük desteğiyle dokuz yıldır ticaretle uğraşıyorum.”

Örnek Vaka 5 (Kırtasiyeci): “Elli yedi yaşındayım. Yirmi üç sene önce eşimi kaybettim.Evlatlarım için mücadele etmek zorundaydım.Ayaklarımın üzerinde durmak, çocuklarıma bir gelecek sunmalıydım.Geriye dönüp baktığımda biri öğretmen, diğeri esnaf iki oğlumla gurur duyuyorum.”

Örnek Vaka 6 (Kahveci): “Eşim şoför. Merak edip aynı işi yapmaya başladım.Köyün erkekleri eşimi, köyün hanımları da beni dışladı.Yılmadım, inat ettim, köydeki eksikleri tespit ettim.Köyde kahve açtım. Başkası çalıştırıyordu ama işler istediğim gibi gitmeyince iki sene sonra kahveyi kendim işletmeye başladım.Köy halkı tarafından iyice yadırgandım. Tepkilere bu kez dayanamayıp kahveyi kapattım.Sülalemdaki büyük amcam, “Kolay işi herkes yapar, önemli olan zoru başarmak” deyip destek verdi.Şu an köyün Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanıyım.”

Örnek Vaka 7 (Çiçekçi): “Eşim hasta olup çalışamaz duruma gelince iş başa düştü.Ormanda çalıştım, odun yaptım, sattım.Şimdi kendi dükkânımı işletiyorum.Günde sadece 4 saat uyuyorum.Her gün evden dükkânıma yürüyerek sekiz km.gidip geliyorum.”

Örnek Vaka 8 (İşletmeci): “Akrobamın düğününde İstanbul’dan gelen misafirleri ilçeyi gezdirme görevi bana verildi.İlçemin güzelliklerini tanıttım, yöresel tatlardan sundum.Birkaç ay sonra gezdirdiğim misafirlerden biri telefon ederek domates reçelinden göndermemi istedi ve para gönderdi.O gün bu gündür ilçede yöresel tatlar sunan dükkân işletiyorum.”

Örnek Vaka 9 (Mobilyacı): “Eşimi kaybettikten sonra hiçbir mesleğim yokken mobilya işine girdim.İnsanlar kumaş kaplama dükkânına geldiklerinde beni görünce yadırgıyorlardı.İki

kızım vardı, pes edemezdim. Aile büyüklerim yardımcı olmak istediler, kabul etmedim. Çocuklarıma, kendi ayakları üzerinde durmaları adına örnek olmalıydım. Şimdiki ortağım, görüncem (eşimin kardeşi). Artvin Girişimci İş Kadınları Derneği, 2009 Artvin Girişimci İş Kadını ödülüne layık görüldüm.”

Örnek Vaka 10 (Av Bayii): “Yaşadığım bölgede olmayan bir iş kolu aradım. Eşimin yönlendirmesiyle av malzemeleri satmaya karar verdim. Arkadaşlarım ilk başta yadırgadı ama şimdi eşlerinin çoğu müşterim. En büyük destekçilerim üç çocuğum, eşim ve arkadaşlarım, yani müşterilerimin hanımları.”

Örnek Vaka 11 (Kafe İşletmecisi): “İstanbul’dan evlendim. Üç sene köy hayatı yaşadım. Yaptığım işleri seviyordum ama köy bana dar gelmeye başlamıştı. İlçeye taşınmak konusunda eşimi ikna ettim. Eşimin ailesi ve komşularım bana sırt çevirdi. Çok zorluk çektim ama şimdi hepsi müşterim.”

Örnek Vaka 12 (Fırıncı): “Eşimle kaçarak başka ilçede evlendik. Eşim bir süre işsiz kaldı. Devredilen bir fırını borç harç aldık. Yıllarca borç ödedik ama sonunda fırını devraldık. Büyüklerimizle halen görüşmüyoruz ama üç çocuğum bana hayattaki en büyük umudum.”

Örnek Vaka 13 (Tekstilci): “Aile zoruyla evlendim. Şu an evli değilim ama en büyük destekçim on yaşındaki kızım. İkimiz bu hayatı kaldırmaya çalışıyoruz. Belediye Başkanımızın ve özellikle Halk Eğitim Müdürü ve usta öğretici hanımların desteğiyle tekstil işine girdim. Şu anda dört çalışanım var.”

Örnek Vaka 14 (Tuhafiyeci): “Eşimi trafik kazasında kaybettim. Eşimin ailesinin ve kardeşlerimin desteğiyle iş hayatına atıldım. Eşim olmadığı ve küçük bir ilçede dükkân işlettiğim için kendimi hep kollamak zorunda kaldım. Hareketlerime çok fazla dikkat ettim. Eşime, ailesine, kendime ve kızıma laf gelmesin diye çok çabaladım. Çok şükür yirmi yıldır aynı dükkânı işletiyorum.”

Örnek Vaka 15 (Kuaför): “Mesleğimi çok seviyorum. Çalışırken bütün sorunlarımı unutuyorum. Mesleğim terapi gibi geliyor bana. İnsanların yaptığım işi beğenmeleri ise anlatılmaz bir duygu. Eşimden hiçbir zaman para istemedim. Hem evimize katkı oldu hem de ekonomik özgürlüğüm oldu.”

Bu örneklendirmeleri kadın girişimciliği ilgili genelleme yapmak düşüncesinde kullanamasa da, konu ile ilgili örneklerin ülke geneline yönelik bir nebze de olsa fikir edinebilme yolunda bizlere katkı sağlaması mümkündür. Bu bağlamda, Artvin’deki kadın girişimcilerin karşılaştığı problemleri; iş kurma aşamasındaki sorunlar; işyeri kurulduktan sonraki sorunlar ve mevcut sorunlar şeklinde başlıklandırmak mümkündür.

Artvin ilindeki kadın girişimcilerin iş kurma aşamasında karşılaştıkları sorunları; sermaye temin etme, işyeri bulma, işyeri kiralama, mal ve hizmet sağlama, teçhizat gereksiniminin karşılanması, resmi kurum ve kuruluşlarla olan ilişkiler, acemilik, tek kalma, organizasyon tecrübesi eksikliği, iş kadınına alışkın olmayan toplum gibi maddelerle sıralayabiliriz.

Artvin ilinde işletme faaliyetlerini sürdüren kadın girişimcilerin işyeri kurulduktan sonra karşılaştıkları sorunlar; tecrübe eksikliği, müşteri ile ilişkilerde yaşanan zorluklar, iş bilgisizliği, müşteri oluşturma zorlukları, maddiyat, yalnız kalma, kendini kabul ettirmeye çalışma, çalışacak kişi bulma, piyasa zorlukları şeklinde sıralanmaktadır.

Artvin ve ilçelerinde çalışan kadın girişimcilerin mevcut sorunları incelendiğinde ise, müşteri sayısındaki yetersizlikler, kurum ve kuruluşlarla olan iletişim sıkıntıları, tecrübeli ve kalifiye eleman eksikliği, tedarikçilerle yaşanan sıkıntılar, aile ve çevre baskısı gibi konular ön plana çıkmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Dünya genelinde birçok başarılı girişim faaliyetlerini okumakta ve takip etmekteyiz. Ülkemizdeki girişimcilik ruhunu taşıyan kişilerin Avrupa’da ve dünyada da önemli başarılar elde ettikleri bilinmektedir. Ülkemiz ve dünyadan örnekler vermeye çalışırsak (Hisarcıklıoğlu, 2011); Avrupa’da 140.000 Türk işletmesi olduğunu ve bu işletmelerin 50 milyar Euro ciro elde ettikleri görülmektedir. Japonya’da çalıştığı bankadan emekli olduktan sonra Mozambik’te 50 bin tonluk maden işleten, 35 yıl önce işçi olarak gittiği ve sonrasında çalıştığı kilit fabrikasını satın alan, General Motors Ford ve Boeing firmalarına yazılımlarını satan girişimciler yıllar önce ülkemizden farklı amaçlarla ayrılan insanlarımızdan bazılarıdır. Avustralya’daki örnek ise kadın girişimciliği konusunda en önemli olaylardan birisidir. Üç kız çocuğu büyütürken 2001’de garajında başladığı işini 6 şirket ile 5 farklı ülkeye yayan kadın girişimcidir. Bu örnekten de anlaşılabileceği gibi girişimcilik kavramının erkek-kadın boyutundan ziyade başarı kriterleri üzerinde durulması ve kadın girişimciliğini artırıcı ve geliştirici faaliyetler içerisinde bulunulması gerekmektedir.

Ülkemizdeki kadın girişimciliği ile ilgili gelişmelerin artabilmesi için tüm kurum ve kuruluşlara büyük görev düşmektedir. Bu konuda faaliyet gösteren, kadın girişimciliği çalışmalarına destek veren yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Avrupa Birliği, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) gibi uluslararası kurumlar konu ile ilgili önemli fonlar sağlamaktadır.

Türkiye’deki kadın girişimciliğini destekleyen kamu kurum ve kuruluşlarını ise; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret

Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Avrupa Birliği Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri, Kalkınma Ajansları, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) şeklinde sıralayabiliriz.

Ülkemizde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının da kadın girişimciliğini desteklediklerini görmekteyiz. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Türkiye Kadın Girişimcileri Derneği (KAGİDER), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Kadın Girişimciler Kurulu, Girişimci İş Kadınları ve Destekleme Derneği (ANGİKAD), Girişimci İş Kadınları Derneği (GİSKAD), Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV), Kadın Dayanışma Vakfı (KADAV), Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı (TOSYÖV), Anadolu Eğitim ve Sosyal Yardım Vakfı, GAP Bölgesi Girişimci Destekleme Merkezleri (GİDEM), Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Tesisi Vakfı (MEKSA) gibi sivil toplum kuruluşları kadının sosyal hayattan uzaklaşmaması ve istihdam olanaklarından faydalanması adına girişimci kadınlara destek vermektedir.

Adı geçen tüm bu kurum ve kuruluşların ortak amacı girişimci ve girişimciliği desteklemek, girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmak, girişimcilerin iş kurma ve iş geliştirme konularında ihtiyaç duydukları desteği vermektir. Özellikle kadın girişimcilere yönelik desteklerin arttığı ve çeşitlendiği son yıllardaki gelişmeler, farklı alanlardaki endüstrilerde kadın işgücünün çoğalmasına da imkân sağlamaktadır.

Çalışmanın konusunu oluşturan kadın girişimciliği ve bu konuda gelişen faaliyetlere yönelik ilerleme özellikle ülkemizde henüz yeteri kadar gelişim göstermemiştir. Gerek bireysel anlamda gerekse de kurum ve kuruluşlar olarak kadın girişimciliğine bakış açımız henüz yeteri kadar gelişmemiştir. Bu durumun farklı başlıklarda sebepleri bulunmaktadır. Kadın girişimciliğinin yeterince gelişmemesinin ön plana çıkan sebeplerini şu şekilde sıralayabiliriz (Türkten ve Demiryörek, 2015);

- Girişimci kadınlara sunulan aile desteğinin yetersiz olması,
- Girişimcilik fikirlerinin yatırıma ve üretime dönüştürölmesinde yaşanan kurumsal, bürokratik ve mâli sorunlar,
- Kadın girişimcilerin yeterli bilgi, beceri ve donanıma sahip olmamaları, kendilerini geliştirememeleri, ulusal ve uluslararası alanlara açılammaları,
- Kadınların başarılı olamama korkusu,
- Kültürel değerlerin kadınlara geleneksel rol yüklemesi (annelik - eş durumu - ev idaresi),

- Özellikle kırsal alanlardaki kadınların özgüven eksikliği,
- Girişimcilik eğitimlerinin nitelik ve nicelik olarak yetersiz olması,
- Kadınların teknolojiyi yeterince kullanmamaları nedeniyle girişimcilikle ilgili gelişmelerden haberdar olamamaları,
- Girişimcilikle ilgili örgütlenme eksikliği,
- Kadın politikacıların ve bürokratların yetersizliği nedeniyle kadının geleneksel rol imajından kurtulamaması,
- Sermaye birikiminin erkekler tarafından idare edilmesi.

Ülke genelinde kadın girişimciliğinin gelişmesine yönelik, kadın iş gücüne ve kadın istihdamına katkı sağlamaya özgü çözüm önerilerini ise şu şekilde sıralayabiliriz(Türkten ve diğer. 2015);

- Girişimcilikle ilgili üretilen yeni strateji ve politikaların bölgesel farklılıklar ve ihtiyaçlar dikkate alınarak üretilmelidir.
- Küçük girişim deneyimleri ciddiyetle ele alınmalı, önemsenmeli ve yaşatılmalıdır.
- Girişimcilik eğitimi ilköğretim seviyesinden başlayarak küçük yaş gruplarına uygun programlarla işlenmelidir.
- Toplumda ekonomik ve sosyal anlamda dezavantajlı olan ve kırsal kesimlerde yaşayan kadınların girişimciliğe başlamasına yönelik adımlar hızlandırılmalıdır.
- Çocukluktan itibaren erkek ve kız çocuklarının eşit haklara sahip olduğuna dair etkin bir politika ile çalışmalar yapılmalıdır.
- Kadının sadece geleneksel rol kalıplarına sahip olmadığına ve kadınlık rolleri ile girişimciliğin çatışmadığına atıfta bulunacak bilgilendirmelere yazılı ve görsel medyada daha fazla yer verilmelidir.
- Kadın girişimciliği düzeyinin yüksek olduğu ülkelerle işbirliği yapılmalıdır.
- Özellikle Anadolu'daki kadınlara ilham olacak, küçük işletmecilik faaliyetleri ile başlamış ve büyümüş kadın girişimcilerin örneklerine ulusal medyada yer verilmelidir.
- Ev hanımlarının girişimci olmalarına yönelik eğitimler verilmeli ve cesaretlendirilmelidir.
- Kız çocuklarının eğitimlerine önem ve destek verilmelidir.
- Özgüven eksikliğini gidermek için aile içi eğitimler düzenlenmeli, bunu icra edecek kurumların eğitimleri nitelik ve nicelik olarak artırılmalıdır.
- Kadınların başarısızlık korkusunu azaltmaya yönelik aile içinde ve dışında çalışmalar yapılmalıdır.
- Kültürel değerlerimizin kadın girişimciliğine engel olmadığına ilişkin Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık

Bakanlığı gibi kurumlarca kamuoyu aydınlatılmalı, buna yönelik görsel unsurlar kullanılarak mesajlar verilmelidir.

Konu ile ilgili belirlenen hedeflere ulaşmak için ise; kadın olmak demenin çalışılan sektörde başarıyı yakalamak için bir engel olmadığına inanmak, devletin ve çeşitli kurumların sağladığı imkânlardan faydalanmanın yollarını araştırmak, konu ile ilgili en azından bilgilenmek, ülke ekonomisine katkıda bulunma düşüncesinde olmak, dur durak bilmeden, yılmadan çalışmak gerekmektedir.

Çalışmamızın temel konusu olan Karadeniz kadını; tarlasında, bahçesinde beden gücü ile çalışırken, çevre ve sosyal yaşantısına da zaman ayırmak durumunda olan bir bireydir. Özellikle kırsal alanlardaki kalkınma çabalarında kadının rolü ve işlevi kaçınılmazdır. Kimisi küçük yaşlardan itibaren çalışmak zorunda kalan, kimisi de almış olduğu eğitimi iş hayatına yansıtmaya çalışan kadınlar, ailelerine ve yaşadıkları bölgeye katkı sağlamaya çalışmaktadırlar.

Netice itibarıyla girişimciliğin cinsiyeti yoktur. Toplumların refah seviyelerinin artması, kırsal kalkınmanın gelişmesi, ailelerin ekonomik anlamda rahatlaması gibi konular dikkate alındığında girişimci sayısının artması, özellikle de kadın girişimci oranının üst seviyelere çıkması gerekmektedir. Bunun için kadın girişimcilerin kendilerine inanmaları, disiplinli olmaları, öngörülerini hiçbir zaman yabana atmamaları ve tabiri caizse kadınların kollarını sıvamaları gerekmektedir. Unutmamak gerekir ki; özellikle kırsal bölgelerde üretimin her aşamasında katkıları olan kadınlarımızın güçlü hale getirilmesi, bireysel anlamda hayat standartlarını iyileştirmenin yanında, çalıştıkları endüstrilere, yaşadıkları yöreye, bölgeye ve ülke kalkınmasına olumlu yansımaları olacaktır. *

*Araştırmaya katkı sağlayan dönemin Artvin Girişimci İş Kadınları Derneği Başkanı M. Özbayrak ile dernek üyelerine, gazeteci İsmet Başar'a ve S. Bekiroğlu'na teşekkür ederim.

Kaynakça

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, <https://kadininstatusu.aile.gov.tr/faaliyetler/projelerimiz> (18.10.2017).
- Aker, E. ve Yavaş, Ö. (2014). Türk Dünyası Ülkelerindeki Vergi Oranlarının Girişimcilik Faaliyetlerine Etkisi. *12. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi*, Tataristan, 111-222.
- Akyol, C. (2015). Artvin İlinin Mevcut Turizm Potansiyeli ve Niş Pazarlamanın Uygulanabilirliği. *Uluslararası Karadeniz Havzası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*(UKHAD), 1 (2), 144-172.
- Altuntaş, H. T. (2016). *Girişimcilik Destek Programlarının Aktif İstihdam Politikası Üzerindeki Etkinliği: Kosgeb Yeni Girişimcilik Programı Örneği ve Tr21 Analizi*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
- Ankara Kalkınma Ajansı. (2014). Ankara’da Kadın Girişimciliği: Örnekler ve Yol Haritası. Araştırmalar Serisi-2: Ankara.
- Arıkan, C. (2016). Kadın Girişimcilikte Başarı ve Başarıyı Etkileyen Faktörler: Bursa Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14 (3), 138-156.
- Bedük, A., Eryeşil, K. ve Oğuz, H. (2016). Kadın ve Erkek Girişimcilerin Algılama Farklılıkları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 41. Yıl Özel Sayısı, 19, 1-15.
- Berglund, H. ve Wennberg, K. (2006). Creativity Among Entrepreneurship Students: Comparing Engineering and Business Education. *International Journal of Continuing Engineering Education and Lifelong Learning*, 16 (5), 366-379.
- Bozkurt, Ö., Ç. (2011). Dünyada ve Türkiye’de Girişimcilik Eğitimi. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Carsrud, A., L. ve Brännback, M., E. (2007). Entrepreneurship. Londra: Greenwood Press.
- Cuervo, Á., Ribeiro D. ve Roig, S. (2007). Concepts, Theory and Perspective. Springer Berlin Heidelberg (Ed.), Entrepreneurship (s. 1-20). New York.
- Çabuk, S., Südaş, H., D. ve Araç, S., K. (2015). Kadın Girişimcilerin İş Yaşam Süreçlerinin İncelenmesi: Adana İlindeki Girişimciler Üzerinde Bir Uygulama. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (31), 423-441.
- Doğramacı, B. (2006). *Kadınları Girişimci Olmaya Yönelten Nedenler ve Giresun Örneği*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- European Bank for Reconstruction and Development, <http://www.ebrd.com/cs/Satellite?c=Content&cid=1395249418305&d=Mobile&pagename=EBRD%2FContent%2FArticleStandaloneLayout> (18.10.2017).
- Goyal, M. ve Parkash, J. (2011). Women Entrepreneurship In India-Problems and Prospects. *International Journal of Multidisciplinary Research*, 1 (5), 195-207.
- Gül, Z. (2012). *Türkiye’deki İş Adamı Örgütlerinin Üye Girişimcilere Sağladığı Katkıların Girişimcilik ve İnovasyon Performansları Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış doktora lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Hancı, A. (2004). *Girişimcilikte Cinsiyet Faktörü ve Kadın Girişimciler Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Hattab, W. H. (2014). Impact of Entrepreneur Education on Entrepreneur Intentions of University Students in Egypt. *The Journal of Entrepreneurship*, 23 (1), 1-18.
- Hisarcıklıoğlu, M., R. (2011), Dünya Türk Girişimcilik Kurultayı, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Yayınları.
- Hisrich, R., Langan-Fox, J. ve Grant, S. (2007). Entrepreneur Research and Practice: A Call to Action for Psychology. *American Psychologist*, 63 (6), 575-589.
- Hosseini, S. J., Mirdamadi, S., M. ve Gholam, R., H. (2009). Extension and Education Factors Influencing The Success of Entrepreneurship Among Rural Women in Northern Iran. *Research Journal of Biological Sciences*, 4 (9), 967-973.
- Karadal, H. ve Kaygın, E. (2016). Girişimcilik. Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş. (Ed.), Kadın Girişimciliği (s. 217-230). İstanbul.
- Karasar, N. (1998). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın.

- Kayış, M. (2017). *Etkileşimci ve Dönüştürücü Liderliğin İç Girişimcilik Davranışına Etkisi*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Malach-Pines, A. ve Schwartz, D. (2008). Now You See Them, Now You Don't: Gender Differences In Entrepreneurship. *Journal of Managerial Psychology*,23 (7), 811-832.
- Mirze, S., K. (2010). İşletme. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Mueller, S., L. ve Thomas, A., S. (2000). Culture and Entrepreneurial Potential A Nine Country Study Of Locus Of Control and Innovativeness. *Journal of Business Venturing*, 16, 51-75.
- Öztürk, M., D. ve Arslan, İ., K. (2016). *Türkiye’de Kadın Girişimcilik Kadınları Girişimciliğe Yönelten Faktörler, Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri*,İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü, Tartışma Metinleri.
- Özyılmaz, A., M. (2016). *Türkiye’de Kadın Girişimciliği ve Girişimci Kadınların Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Sciascia, S. ve De Vita, R. (2004). The Development of Entrepreneurship Research, *Luic Papers Serie Economia Aziendale*, 146 (19), 1-37.
- Shane, S. ve Venkataraman, S. (2000). The Promise of Entrepreneurship As a Field of Research. *Academy of Management Review*, 25 (1), 217-226.
- Soysal, A. (2010). Türkiye’de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65 (1), 83-114.
- Şekerler, H. (2006). *Kadın Girişimciler, Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Terzi, G., E. ve Kurt, Ü. (2015). Ardahan’daki Kadın Girişimciler: Sorunlar, Engeller.*Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1 (2), 125-135.
- Türkten, H. ve Demiryürek, K. (2015). Türkiye’de Kadın ve Kadın Girişimciliği. *Türkiye Tohumcular Birliği (TÜRKTOB) Dergisi*, 16, 57-59.
- Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.592c280e7f5786.40935918 (25.05.2017)
- Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.592c283589dc32.75704961 (25.05.2017)
- Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.592c284c93bb61.56593411 (25.05.2017)
- Uluköy, M. ve Demireli C. (2014). Cinsiyetin Girişimcilik Özellikleri Üzerine Etkisi: Erkek Girişimcilik ve Kadın Girişimciliğin Karşılaştırmalı Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 22, 47-55.
- Wennekers, S. (2005). Nascent Entrepreneurship and the Level of Economic Development. *Small Business Economics*, 24 (3), 293-309.
- Yüzüak, E. (2010). *Üniversitelerde Öğrenim Gören Kız Öğrencilerin Girişimcilik Eğilimlerini Etkileyen Faktörler: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İ.İ.B.F. Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.